

Lynn Åkesson, Etnologiska institutionen, Lunds universitet

Sopornas universum. En etnologisk studie av kulturell nedbrytning

Projektets övergripande syfte har varit att studera kulturella nedbrytningsprocesser. Dess utgångspunkt har varit sop- och avfallshantering i vid mening.

Kulturvetenskaplig forskning och debatt hade, när projektet inleddes, i hög grad ägnats åt kulturell formering, gestaltning och identitetsskapande. I motsats till sådana uppbyggnadsprocesser har detta projekt fokuserat på förslitning och förfall och velat belysa konkreta kulturella nedbrytningsprocesser. Inga ändringar i syftet har skett under projektperioden.

I ansökan angavs två vägar för att nå detta mål. Den ena handlade om tingens död och det är denna del som fått störst utrymme i projektet. Här har kulturell förslitning studerats i termer av recycling, återbruk och second hand, vilket avspeglas i flera av de uppsatsarbeten som knutits till projektet.

En annan viktig aspekt av tingens död har varit att uppmärksamma människors sätt att kategorisera och hantera förbrukade ting. Detta oavsett om det gäller saker som blivit omoderna eller vanligt hushållsavfall. Källsortering måste föregås av kategorisering. Hur lärs kategorierna in? Några uppsatser behandlar inläringstematiken och källsortering i förskolemiljö.

Mest genomgripande blir problematiken om tingens död belyst i boken *Överflöd – mellan minnesvärt och bortglömt*. Här behandlas kulturell nedbrytning i 14 texter om vittrande ideologier och samhällssystem; konsumtion och nödvändigheten av glömska; bilkyrkogårdars nostalgiska kraft; privatsamlares bevekelsegrunder; soptippar och museernas problematiska roll som bevarare av döda ting. Bland annat.

Den andra vägen för att nå syftets målsättning att belysa kulturella nedbrytningsprocesser representerades av temat kroppens död. Här har nytta dragits av ett annat projekt under ledning av undertecknad, med inriktning på moderna livscykelritualer. Ritualerna som omgärdar begravning har i inte ringa grad med nedbrytning, åldrande och naturligtvis med död att göra. Kopplingen mellan död/begravning och avfall har främst skett i samarbete med arkeologer och återfinns i några arbeten av undertecknad.

Till detta tema hör också en magisteruppsats med fokus på sjukhusavfall. I denna studie belyses hur organiskt material från människokroppar hanteras på ett närmast rituellt sätt i den avfallskedja som börjar i sjukhusmiljön och slutar efter förbränning.

I ansökan betonas två huvudsakliga komponenter vad gäller vetenskapligt värde. Den ena är inomvetenskaplig och handlar om att nedbrytning förs upp på den

kulturvetenskapliga agendan. Så har också skett. Kulturanalysens intresse för vardagliga mikroprocesser har kompletterats med insikter i hur människor hanterar och legitimerar sin avfallsproduktion. I denna till synes triviala hantering skapas och återskapas också identiteter, moraler, och kulturella gränsdragningar. Detta är ett av projektets viktiga resultat.

Den andra komponenten är tvärvetenskaplig och handlar om brobygge mellan olika discipliner. Här har ett synnerligen gott resultat uppnåtts. Ett av dem var det samarbete som skedde med Kulturen i Lund.

2006 var Kulturens tema sopor i vid mening, bruk, återbruk, glömska och förfall. Under 2005 arbetades utställningskoncept fram och texterna till boken *Överflöd* (se ovan) redigerades av undertecknad. Flera seminarier och workshops genomfördes där forskare från flera discipliner genomlyste avfallsproblematiken tillsammans med museipersonal, konstnärer och dramaturger. Här har projektet verkat för stimulerande diskussioner både mellan forskare och mellan forskare och allmänheten.

Av ansökan framgår att projektet är tentativt och att avsikten varit att skapa en forskningsplattform kring avfallsfrågor. Även här har projektet varit mycket framgångsrikt. Undertecknad deltar nu i en stor mångvetenskaplig undersökning om hållbar avfallshantering bekostad av Naturvårdsverket. Det kulturvetenskapliga delprojektet fokuserar på källsortering ur ett brukarperspektiv. Tillsammans med arkeologer, historiker och filosofer planeras ett forskningsprojekt om "tidsresan", där avfall utgör en av komponenterna. Ett samarbete har inletts med Sheffield university och projektet "Waste of the World" med syfte att söka gemensamma EU-medel för ett internationellt projekt med fokus på avfallsproblematik.

Nya forskningsfrågor har genererats inte minst genom samarbetet med konstnärer. Här har uppfattning om kategorisering, moral och upplevelser av det äckliga ställts på sin spets. Provokativ konst angriper gärna sopor utifrån ett konsumtionsperspektiv där framtiden framställs som en dystopi. Men konstnärer och konsthantverkare kan också visa på materialietens inneboende förmåga till förvandling och återbruk. En forskningsfråga värd att utveckla är relationen mellan konsumtion och avfall.

Forskningstemat "kroppens död" (se ovan) är värt att behandlas ytterligare. Som redan påpekats har "tingens död" dominerat detta projekt. Frågeställningar som utgår från kropp och biologiskt avfall kommer att bli föremål för vidare undersökning. I projektet har också frågor om källsortering i praktiken aktualiserats, något som nu undersöks vidare inom ramen för Naturvårdsverkets projekt.

Ytterligare en viktig forskningsfråga som väckts inom projektet är avfallshanteringens koppling till kriminalitet, svart marknad och illegal hantering – även i Sverige. Detta är något som måste utforskas närmare.

De två viktigaste publikationerna som hitintills är publicerade är *Överflöd – mellan minnesvärt och bortglömt* och *Wasting*. Den första för att den visar på forskningsområdets spännvidd, på samarbete mellan akademi, konst och museum samt på tvärvetenskap. Den andra för att den visar ett inomvetenskapligt, kulturanalytiskt, värde inom ramen för ”In search of missing processes” som var temat för detta nummer av *Ethnologia Europaea*.